

TABERİSTAN VE MÂZENDERÂN ADLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA A RESEARCH ON THE NAMES OF TABARISTAN AND MAZANDARAN

Derya COŞKUN*

Öz

Tarih boyunca birçok coğrafi bölge, aynı alanı işaret etmesine rağmen birden fazla adla anılmıştır. Bu adlandırmada önemli olan husus, bölgenin sahip olduğu yüzey şekilleri ve coğrafi yapısıdır. Bu etkenler bölgeye verilecek olan ismin anlaşılır olmasını sağlamak adına büyük önem taşımaktadır. Nasıl ki herhangi bir canlıya verilen isim, onu hayatı boyunca etkisi altına alıyorsa herhangi bir coğrafi bölgeye verilen isim de onun siyasi, sosyal ve ekonomik hayatını büyük ölçüde etkilemektedir. Özellikle bazı bölgelere birden fazla anlam ihtiva eden farklı isimlerin verilmesi geleneği, tarih boyunca görülen durumlardandır.

Bu tanımlamaya uygun yerlerden biri de Hazar Denizi ve Elburz dağları arasında yer alan coğrafi sahadır. Hiçbir fonetik ve anlamsal benzerliklerinin olmamasına rağmen, Taberistan ve Mâzenderan adlarıyla söylene gelen bu alanın anlamsal farklılıklarının olması da oldukça ilginçtir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde aynı coğrafi alana neden birden fazla isim verildiği, kelimelerin kimlik problemlerinde siyasi ve sosyal şartların etkisi makalenin ana konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Taberistan, Mâzenderân, Bölge, Araştırma, Anlamsallık.

Abstract

Throughout history, many geographical regions have been given multiple names although these names indicate the same region. The important factor here is the surface forms and geographical structure of a region. These factors are very important for ensuring that the name to be given to the region is intelligible. Just as a name given to any being will take that being under its influence for a lifetime, a name given to a geographical region will significantly influence that region's political, social and economic life in the same way. The tradition of giving different names with multiple meanings to certain regions has been witnessed throughout history.

In this context, one of the regions referred to with two different names is the geographical region situated between the Caspian Sea and the Alborz Mountains. With a lack of any phonetic and semantic relationship, it is interesting that the names Tabaristan and Mazandaran, which refer to that region, also have differential meanings. In this context, the main topic of this article is the reason for giving more than one names to a certain region, and the influence of political and social conditions on identity problems as reflected in naming.

Keywords: Tabaristan, Mazandaran, Region, Research, Semantics.

Giriş

Coğrafi şartların gereği doğrultusunda aynı bölge bazen iki farklı isimle ifade edilebilmektedir. Bunlardan biri de XIII. Yüzyıla kadar Taberistan (طبرستان), sonrasında da Mâzenderân (مازندران) olarak ifade edilen (Özgüdenli, 2010, 322) kuzeyde Hazar Denizi, güneyde Elburz dağ silsilesi, doğuda Cürcan, batıda da Gilan¹ ile sınırlanmış olan bölgedir. Bölgenin iki farklı kelime tarafından adlandırılmasında elbette birçok etken vardır. Bunlardan en önemlisi gerek buraya yerleşerek gerekse siyasi ve kültürel etkileşimin yoluyla bu coğrafyayla temas kuran siyasi teşekküllerdir.

1. Taberistan ve Mâzenderân Kelimelerinin Tarihi Kökeni

XIII. Yüzyıla kadar Taberistan olarak ifade edilen bölge, adından da anlaşılacağı üzere bazı kaynaklarda *Tapur* olarak geçmektedir. Farsça'da *Teber* adıyla karşımıza çıkan kelimenin *odun*, *ağaç kesme* ve *balta* anlamlarına gelmesi Taberistan'ın yoğun ormanlık alanlara sahip olmasıyla açıklanmaktadır (Nişanyan, 2010, 610; Mehcurî, 1380, 33).

Teber+istan sözcüklerinin birleşiminden oluşan kelime *-istan* ekiyle *Teberlerin yaşadığı yer* anlamını ihtiva etmekte olup (Mehcurî, 1380: 33) *Teber'in balta anlamında olduğu göz önüne alındığında balta kullananların ülkesi* olarak karşımıza çıkmaktadır (Nişanyan, 2010, 272; İbn'ül Fakih,

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, derya.coskun@erzurum.edu.tr.

¹ Gilân doğuda Mâzenderan batıda Doğu Azerbaycan kuzeyde Hazar Denizi ve Azerbaycan güneyde Zencan ile çevrelenmiştir. Sefidrûd nehri tarafından iki ayrı bölgeye ayrılan Gilân'da nehrin sağ tarafı Biyepiş (nehrin berisi) sol tarafına ise Biyepes (nehrin ötesi) olarak adlandırılmıştır. Biyepiş'in merkezi Lâhicân iken Biyepes'in merkezi ise Reş'tir. Burası genellikle dağlar ve ormanlardan oluşan bir bölgedir. (Spuler, 1137-1138; Sami, 1996, 3943-3945; Dihhuda, 643-644; Huart, 782; Yazıcı, 1996, 68-69; Aydoğmuşoğlu 2011, 2)

1885, 311-312; Ebu'l Fidâ, 1349, 498; Strange, 1377, 394; Huart, 1972, 598; Nuri, 1368, 199). Baltanın bir savaş aleti olması bölge halkının yaşadığı coğrafyanın yapısı gereği savaşa meyilli bir yaşayış tarzına sahip olmasını normalleştirmiştir (El- Hamevî, t.y., 14; Yaşaroğlu, 2012, 23). Bu bağlamda yer adlandırmalarında, o coğrafyanın özellikleri insanların gerek genetik yapılarına gerekse yaşayış biçimi ve seçeneklerine büyük etki etmiştir demek, yanlış bir ifade olmaz. Zira bu kadar sert ve yoğun bir coğrafya insanının, sakin bir ruh hali içinde olmasını beklemek ve bu doğrultuda kırılğan bir yaşam sürmesini düşünmek imkânsızdır. *Teber* kelimesi sadece balta ve odun anlamlarıyla sınırla kalmamış yerel ağzılarda *dağ* anlamında da kullanılmıştır (Rabino, 1928, 1).

Aryanlar ve Hyrkaniler arasında yaşayan bir kavim olarak Tepurlular'dan bahisle bölgeye bu kavmin adına izafen Taberistan denildiğini düşünülmemekte olup Aşkaniler döneminde de isim aynı şekilde söylenegelmiştir (Mehcurî, 1380, 26-35). İslami dönemden önce kaynaklarda *Tepuristan* adına rastlanmazken (Mehcurî, 1380, 34) İslamiyet'in kabulüyle Badüşpanî I. Erdeşir, Taberistan şahına bir mektup yazarak mektubunda ilk kez *Taberistan* adından bahsetmiştir². Sasaniler zamanında bölgede ele geçirilen sikkelere bakıldığında da *Tapuristan* ifadesi göze çarpmakta olup bölgenin bir dönem bu adla ifade edildiği anlaşılmaktadır (Nuri, 1368, 197-199; Purgarî, 1375, 34; Reşidüddîn Fazlallâh, 2013, 234-235; Rabino, 1928, 1-3).

Yüzyıllar boyunca *Taberistan* olarak kullanılagelen bu coğrafya, özellikle Moğol istilası sonrası *Mâzenderân* olarak anılmaya başlanmıştır (Strange, 1377, 394). Taberistan adının sonraki dönemde *Mâzenderân* olarak kullanıldığını kaynak yetersizliği sebebiyle reddeden İslam coğrafyacıları olmasına rağmen (El- Hamevî, t.y., 13) bazı tarihçiler bu kelimenin çok önceleri de kullanıldığını savunmaktadırlar (Minorsky, 420). Bu bağlamda kaynaklarda *Mâzenderân* adından bahseden ilk kişi olarak Yakut El- Hâmevî gösterilmektedir.

Mâzenderân adı, bu coğrafyada var olduğu düşünülen *Muz-Mevz* adında bir dağın adından geldiği ifade edilmektedir ki bu dağın yeri hala bulunamamıştır. Bu nedenle *Muz-Mevz* dağının efsane mi yoksa gerçek mi olduğu mevzusu hala tartışma konusudur. Fonetik olarak *Muz-Mevz* kelimesiyle benzer olan *Mâz* kelimesinin *derbent ve hisar* anlamlarında kullanıldığı bilinmektedir (Mehcurî, 1380, 24). Bu nedenle *Mâzenderân* kelimesinin *Mâz* kökünden türemiş olma ihtimali, Farsça sözlüklerde *işkence, duvar yarığı, yarık yırtılmış ve terk edilmiş duvar* anlamlarına gelen bu kelimenin, bahsi geçen coğrafya için kullanılmış olabileceğini göstermektedir (Kanar, 2010, 1331).

Mâzana+tara olarak kullanılırken sonradan *Mâzenderân* şekline dönüştüğünü (Marâşî, 1345, 8) savunan kaynaklar yüksek kesimlerdeki bölgelere de *Mûz-u Enderûn (dağın iç kısımları)* tabiri kullanmışlardır. *Mâzenderân* adıyla ilgili çeşitli rivayetler söz konusu olup bunlardan en dikkat çekici olanı ise *Mâzenderân* hanedanlarından Karîmiler soyundan gelen *Mâzyâr*'ın (Bosworth, 2005, 230), *Mâzenderân*'ı fethettikten sonra şehri dış etkenlerden korumak için bir duvar yaptırarak duvara birkaç kapı ekletmiş olmasıdır. Bu duvar zamanla *Mâz* adıyla anılmış duvarın iç kısmı da *Mâzenderûn* olarak tabir edilmiştir (Marâşî, 1345, 11). Bu nedenle *Mâzenderân* dağın/duvarın iç kısımları için de kullanılmıştır. Ayrıca Hz. Süleyman'ın bu bölgeyi topraklarına katmasına müteakip *Devler Ülkesi* anlamına gelen *Divsâr/Divân* adını vermesi de farklı bir adlandırma şeklini gündeme getirmiştir (Secadî, 1378, 33). *Div+sar (Dev+yer bildiren ek)* kelimelerinin birleşiminden oluşan bu sözcük (Kanar, 2011, 558) *Devlerin Ülkesi* anlamına gelmektedir³.

Mâzenderan adının *Mârek* kelimesinden türediğini ileri süren araştırmacılar da mevcuttur. Arilerden önce burada yaşamış olan kavimlerden birine bu adın verildiği, kelimenin *Mârek+enderan* olarak birleşmiş olabileceği görüşü hâkim olmakla beraber İslami dönemde de bu kelime, İranlıları ifade etmek için kullanılmıştır. *Maz+ender+an* olmak üzere eklerine ayrılan kelimedeki *-ender* eki *çinde/de,da* anlamlarında olup (Kanar, 2010, 221) *-an* eki de coğrafi yer adlandırmalarında sıkça kullanılan farsça bir ektir. Bu eke örnek olarak *Gil+an, Deylem+an, Taber+an, Kirm+an* gösterilebilir (Mehcurî, 1380, 27).

² Bu dönemde Gilan'ın da içinde bulunduğu Taberistan, Elburz zinciri olarak ifade edilmiştir (Wiesehöfer, 2003, 263).

³ *Divsâr/Devsâr* kelimesi *Div+sâr* sözcüklerinin birleşiminden oluşmuş ilk kelime *Dev* anlamına gelmekle beraber kelime bütün olarak değerlendirildiğinde *Devlerin Ülkesi* olarak karşımıza çıkmaktadır (Kanar, 2011, 558).

Birçok farklı kelimeden türemiş olabileceği tahmin edilen *Mâzenderân* kelimesindeki *-der* ekinin kapı, kale anlamlarında kullanıldığını bu nedenle kelimeyi *denizin kalesi* şeklinde anlamlandıran araştırmacılar da olmuştur (Mehcurî, 1380, 27).

Taberistan ve *Mâzenderân* kelimelerinin etimolojik yapılarının incelenmesinin ardından düşünülmesi gereken asıl mesele, bu coğrafyaya neden iki adın verildiği sorusudur. Bu duruma açıklık getirmek isteyen kimi tarihçiler Taberistan ile *Mâzenderân*'ı aynı bölge olarak ele alırlarken (El-Hamevî, t.y., 13) kimileri de aynı coğrafya içinde farklı bölgelerin isimlerine bu adların verildiğini vurgulamaktadırlar. Bu tanımlamada Taberistan'ın dağlık bölgeleri *Mâzenderân*'ın da düzlük alanlara verilen isimler olduğuna dikkat çekmektedirler (Marâşî, 1345, 11; Strange, 1377, 394; Nuri, 1368, 194; Rabino, 1928, 1). Bu nedenle aynı coğrafya için kullanılan bu iki adın kökeni üzerinde uzlaşma sağlanamamıştır. Özellikle iki adın da coğrafi unsurlar öncülüğünde anlam kazanması ortak bir noktada birleşmeyi zorlaştırmıştır.

Mâzenderân'ın Hazar denizinin güneydoğusundan Sefidrud deltasına kadar uzanan sahil şeridini kapsadığını (Marâşî, 1345, 11; Nuri, 1368, 194; Strange, 1377, 394) ileri süren müelliflerin yanı sıra Taberistan'ın bir bölümüne, *Mâzenderân* denildiğini savunan kaynaklarda mevcuttur (Mehcurî, 1380, 29). Bu coğrafyayla ilgili üçüncü bir adlandırma göze çarpmaktadır ki o da *Rûyan* adının tıpkı Taberistan ve *Mâzenderân* gibi aynı bölge için bir dönem kullanılması mevzusudur. Özellikle Marâşî'nin *Tarihi Taberistan, Rûyan ve Mâzenderân* adlı eserinden yola çıkarak bu coğrafyaya *Rûyan* da denildiğini söylemek mümkündür. *Mâzenderân*'ın batısında yer alan *Rûyan* hakkında İslam coğrafyacıları genel olarak şu tanımları yapmışlardır; Taberistan topraklarının batısı dağ ve ova ile çevrili, Çalus ve Kerec nehirleri arasında yer alan bir bölgedir. Natil, Çalus, Kelar Seyyidabad ve Kucur *Rûyan*'ın şehirlerini teşkil eder (Secadî, 1378, 6). Bu ifadeler bize gösteriyor ki *Rûyan* da aynı bölge için kullanılmış bir kelime olup Taberistan ve *Mâzenderân* söylemlerine rakip olarak ortaya çıkmıştır. Anlaşıldığı üzere bu adlandırmaların bu büyük coğrafi alan içinde farklı alanları ifade etmek için kullanıldığı ve aslında her adlandırmanın farklı bir kimliği tanımladığı bir gerçektir. Sadece verilen isimler bağlamında değil özellikle yoğun ormanlarla kaplı bir alan olması hasebiyle siyasi teşekküllerin saldırılarına karşı doğal bir kalkan görevi üstlenen bu coğrafya, tarihin her döneminde gizemli bir yer olma kimliğini korumuştur (Marâşî, 1345, 7).

2. Taberistan ve *Mâzenderân*'ın Coğrafi Kimliği

Taberistan ve *Mâzenderân* olarak isimlendirilen coğrafya, kuzeyde Hazar Denizi güneyde Elburz dağ silsilesi, doğuda Cürcan batıda da Gilan ile çevrilidir (Ebû'l Fidâ, 1349, 498; Özgüdenli, 2010, 322). *Âmül*, Cürcân, Sâri⁴, Şâluys, Kûmis, *Rûyan*, Bârfurûş Behşehr, Kayımışehr, Babil, Amül⁵, Nur, Novşehr, Tenkaben ve güneyde yer alan Gilan bölgenin başlıca şehirleri kabul edilmekte olup (İbn İsfendiyar, 1905, 48; Ebû Hanife, 2007, 323; Mehcurî, 1380, 19) kuzeyde *Mâzenderân* denizi⁶ yer almaktadır (Mehcurî, 1380, 19).

Avrupa dillerinde *Kaspi* olarak geçen bu deniz, İslam coğrafyacıları tarafından *Hazar ve Cürcan denizleri* olarak kabul edilmiştir (Mehcurî, 1380, 20-21). Elburz dağlarının bölgeyi esir etmesinden olsa gerek coğrafi şartları zor, engebeli bir arazi dikkat çekmektedir (Minorsky, 935; Smith, 2000, 53). Yağışların bölgede oldukça fazla olması (Purgarî, 1375, 35) insanların yaşam şartlarının da zorlaşmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu nedenle ormanlarla kaplı olan bu coğrafya, (İbn Havkâl, 1992, 293) zorlukların yanı sıra görsel birçok güzelliği de beraberinde getirmiştir. Zira İslam coğrafyacıları, bölgenin dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen eşsiz bir güzelliğe sahip olduğuna vurgu yapmaktadırlar (Ebu'l Abbas, 1987, 313; İbn Havkâl, 1992, 293; Kalkâşendî, 1987, 313). Yoğun yağışa bağlı oluşan verimli topraklar bölgenin ticaret merkezi olmasını sağlamış *Âmül*'de üretilen has ipekler, çevre ülkelere ihraç edilmek suretiyle ekonomi canlılık kazanmıştır (İstahrî, 1992, 212; İbn Havkâl, 1992, 292-293; Yaşaroğlu, 2012, 22).

Bölgenin coğrafi sınırları çizilirken farklılıklar söz konusu olup bu tür durumlar tarihin her döneminde her konu için görülen bir sorundur. Bunun nedeni gerek siyasi olaylar gerekse doğal olan

⁴ *Âmül*'un doğusunda yoğun nüfusa sahip olan Sâri şehrinin, İranlı bir komutan tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir (İbn Havkâl, 1992, 179; Rabino, 1928, 50-52)

⁵ *Âmül* bir dönem *Mâzenderân*'ın başkenti olmuş Hazar Denizinin kenarında yer alan bir şehirdir (İbn Havkâl, 1992, 175-182; Rabino, 1928, 34-35; Yaşaroğlu, 2012, 19).

⁶ *Mâzenderân* denizi olarak adlandırılan bu yer denizle hiçbir bağlantısı olmayan bir göl durumundadır (İbn Battûta, 2014, 70).

ya da olmayan olaylar sonucunda coğrafyalar arası yaşanan hareketlilikten ileri gelmektedir. Bu nedenle bazı kaynaklar Mâzenderân'ın coğrafi sınırlarını çizerken içine Gilan, Gülistan, Simnan ve Tahran'ı da eklemiştirlerdir (Rüstemi, 1392, 15).

46456 kilometrelik bir alanıyla Hazar Denizi kıyısında yer alan Mâzenderân, muhtemelen XIII. Yüzyılın sonları Moğol hâkimiyeti döneminde bu ismi almış ve günümüzde Bihşehr, Sârî, Kaimşehr, Babil, Âmul, Nûr, Nûşehr ve Tenkabin şehirleriyle sınırlandırılmıştır (Samedî, 1956, 7; Mehcurî, 1380, 19; Rüstemi, 1392, 15; Rençber, 2016, 69). Minorsky eserinde Çaluş'tan Temişe kadar uzanan bölgede çok sayıda tüccar olduğunu, coğrafi özelliklerden olsa gerek ana yiyeceğin pirinç ve balıktan oluştuğunu ve aşırı yağışlar sebebiyle evlerin çatılarının kırmızı tuğladan örüldüğünü ifade etmektedir (Minorsky, 2009, 91-93).

Yakubî'nin eserinde ise bölgeye adını veren Mâzyar'ın acem eşrafından olduğuna bu nedenle de bölgenin kilimi ve kumaşı ile meşhur bir yer olduğuna dikkat çekmiştir (Yakubî, 2002, 58). Makdisî de Minorsky ile aynı bilgileri vermiş Salus (Çaluş), Mile, Mamtir, Teriçe, Sârîye (Sârî) ve Temişe şehirlerini de sınırlara dâhil ederek fazla yağış alması sebebiyle pirinç, balık ve kuş çeşitleri yönünden bölgenin zenginliğine dikkat çekmiştir (Makdisî, 1361, 517-519; Yaşaroğlu, 2012, 23; Küçükbeğir, 2017, 140).

İbn İsfendiyar da Mâzenderân'ın sınırlarını çizerken Azerbaycan, Taberistan, Gilan, Deylem, Rey, Kumis, Damgan ve Furuşvâdger şehirlerini de eklemiştir (İbn İsfendiyâr, 1905, 73-74; Nuri, 1386, 194; Strange, 1377, 394; Mehcurî, 1380, 26) ayrıca ormanlık ve dağlık olmak üzere şehirleri iki kategoride sıralamıştır. Ona göre ormanlık kesimde yer alan şehirler Âmul, Sârî, Mamtir, Rudbest, Âram, Teriçe, Mile, Mehrevân, Ehlem, Pâydeşt, Nâti, Kenev, Şalûs, Lerasek ve Temişe iken dağlık kesimde yer alan şehirler Kelar, Rûyan, Nemar, Kecuye, Vime, Şelenbe, Vefad, Şarmam, Larican, Firim ve Hezargerî'dir (İbn İsfendiyâr, 1905, 94-95).

Şehrin gerek kuruluşu gerekse sınırlarının çizilmesi hususunda bir hikâye dikkat çekmektedir ki hikâyeye göre Yezdan ve Eştad isminde iki Deylemlî kardeş bugünkü Âmul'e yakın bir yerde yerleşerek Yezdan-ı Abad ve Eştad-ı Rustak isminde iki ayrı köy inşa ettirmişlerdir. Burada Eştad'ın bir kızı dünyaya gelmiş bu kız, Belh padişahı Firuz'un bir gece rüyasına girmiştir. Padişah sabah olduğunda Zerdüşt rahipleri huzuruna çağırarak bu olayı anlatmış fakat Zerdüşt rahipler bir padişaha âşık olmanın yakışmayacağını bu işten vazgeçmesini söylemişlerdir. Zerdüşt rahiplerin sözlerine aldırmayan Firuz, güvendiği askeri Mihrfiruz'a bu durumu anlatmış hizmetindeki askerleriyle Taberistan'a gitmesini istemiştir. Firuz muradına ererek kız ile evlenmiş kızıdan bir dilekte bulunmasını istemiştir. O da buldukları yerde bir şehir inşa edilmesi dileğinde bulunmuş kızın ismi Âmüle olduğu için yeni kurulan şehre kızın ismine atfen Âmul denilmiştir (Marâşî, 1345, 1). Görüldüğü üzere şehir adlandırmalarında sadece coğrafi şartlar etkili olmamış halk arasında söylenegelen hikâyelerin de etkisi görülmüştür. Özellikle efsanevi anlatımların bu sırlı coğrafya için kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Firdevsî'nin Şâhnamesi de Mâzenderân hakkında etkileyici ifadelere yer vermiştir. O eserinde Mâzenderânı şu şekilde anlatmıştır:

Bizim Mâzenderân şehrinin an! Onun taşı toprağı her zaman mamur olsun! Onun bahçeleri her zaman gül; dağları da lale ve sümbüllerle doludur. Havası hoş toprakları yeşilliklerle süslüdür. Havası her zaman bahar gibidir; ne sıcaklığı vardır ne de soğuğu. Bağlarında güzel sesli bülbüller öter; ceylanlar çayırlarında gezmekten usanmazlar (Firdevsî, 2013, 279).

Müelliflerin açıklamaları genel itibarıyla aynı bölgenin iki farklı isimle adlandırıldığı yönünde olmasına rağmen Müstevfî, Mâzenderân ve Taberistan'ı iki ayrı bölge olarak değerlendirmiştir. Buna göre; Mâzenderân; Cürcan, Mürüstak, Esterabâd, Âmul, Rüstemdâr, Dihistan, Ruğd ve Sârîstan'dan oluşurken Taberistan; Huvar, Damgan, Simnan, Bistam, Girdkûh, Demavend ve Firim'den meydana gelmektedir (Müstevfî, 1919, 156-158). Bu kesin sınırları çizilerek verilen tanımlama aslında bu coğrafyanın çok büyük bir alanı kapsadığını göstermekte olup bu kadar geniş bir coğrafyaya tek adla hitap edilmesini nerdeyse imkânsız kılmaktadır.

3. Sonuç

Tarih boyunca aynı bölgelerin farklı isimlerle ifade edilme geleneği, olağan bir durum olup özellikle bölgelerin sahip olduğu coğrafi şartlar, bu adlandırmanın asıl etkeni olarak dikkat çekmektedir. Dağlık ve düz olmak üzere iki farklı yüzey şekline sahip olan bölge, XIII. Yüzyıla kadar

Taberistan sonraki dönemde de Mâzenderân olarak ifade edilmiştir. Bölgenin aldığı yoğun yağışa bağlı olarak oluşan ormanlık alanlar, yaşam şartlarını zorlaştırmakla beraber sosyal etkileşimi de en alt seviyeye indirmiştir. Bu özelliğinden mütevellit doğal bir korunak görünümüne sahip bölge, herhangi bir tehlike anında rahatlıkla gizlenilebilecek bir kamuflaj görünümündedir. Bu nedenle bölge, dağın iç kısmı, tepe, hisar, dağ başta olmak üzere birçok anlama sahip olmakta ve bu anlam kargaşası içinde kimliğini bulmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Taberistan ve Mâzenderân adının özellikle coğrafi şartlar baz alınarak verilmiş olduğu ortadadır. Hatta bu iki kelimenin hiçbir fonetik benzerliğinin olmaması da coğrafi adlandırmalarda farklı bakış açılarının olabileceği görüşünü ortaya koymakta bu sebeple değişen şartlar, tarih boyunca farklı adlandırmaların sürekliliğini canlı tutmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aydoğmuşoğlu, Cihan (2011). "Gilân Sorunu ve Osmanlı-Safevi Devletleri Arasındaki Yazışmalar". *Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXX. S. 49/Mart. Ankara. 1-12.
- Bosworth, Clifford Edmund (2005). *İslam Devletleri Tarihi*. Çev. Hande Canlı. İstanbul: Kaknüs Yay.
- Dihhudâ, Ali Ekber. *Lugatnâme*, C. XXIII. 643-644.
- Ebu'l Fidâ, İsmail bin Ali bin Mahmud el-Malik el-Muayyed İmâdüddin (1349). *Takvimü'l-Büldan*. Çev. Abdü'l-Muhammed Ayetî. Tahran: İntişarat-ı Bünyad-ı Ferhengi İran.
- Ebû Hanife, Ahmed bin Dâvûd (2007). *el Ahbâru't-Tvâil (İslam Tarihi)*. Trc Nusrettin Bollelli, İbrahim Tüfekçi. İstanbul: Hivda İletişim.
- El Hamevî, Ebu Abdullah Ya' kub b. Abdullah (tarihsiz). *Mu'cemül Buldan*. C. IV, Beyrut.
- El-İstahrî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed el-Fârisî (1992). *Kitâbü'l-mesâlik ve'l-Memalik*. Leiden.
- El- Maraşi, Seyyid Zahirüddin b. Seyyid Nasirüddin (1345). *Tarih-i Taberistan Rûyan ve Mâzenderân*, Tsh. Muhammed Hüseyin Tesbihi. Tahran: Müessesesi-i Matbuat-i Şarki.
- Firdevsî (2013). *Şâhnâme*. Çev. Necati Lugal. İstanbul: Kabcacı Yay.
- Huart, Cl. (1945) "Gilân". *İslam Ansiklopedisi*, C. IV, İstanbul: Diyanet Vakfı Yay.
- (1972). "Taberistan". *İslam Ansiklopedisi*, C. XI, İstanbul: Diyanet Vakfı Yay.
- İbn İsfendiyar, Muhammed bin el-Hasan (1905). *History of Tabaristân*. Trc. E. G. Browne. London.
- İbn Battûta, Muhammed b. Abdullah, et-Tancı (2014). *Seyahname-i İbn Batuta*. Çev. A. Sait Aykut, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- İbn Havkâl, Ebü'l-Kâsim Muhammed b. Ali en-Nasibî el-Bağdâdî (1992). *The Oriental Geograph of Ebn Haukal*. Islamic Geography, Ed. W. Ousley, Trans. Fuad Sezgin, Frankfurt.
- İbnü'l Fakih, Ebubekir Ahmed bin Muhammed el Hemedani (1885). *Muhtasar Kitâbu'l Büldân*. Ed. M. J. De Geoeje. Leiden.
- İstahrî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed El Fârisî (1992). *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l Memâlik*. Leiden.
- Kalkaşendî, Ebu'l Abbas Ahmed b. Ali (1987). *Subhu'l A'sâ Fi Smââtî'l İnşâ*. Neşr. M. Hüseyin Şemseddin C. IV. Beyrut: Darü'l Kütübil İlmiyye.
- Kanar, Mehmet (2010). *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yay.
- Küçükbekir, Esin (2017). "Gazneliler ile Selçuklular Döneminde Taberistan Bölgesi ve Ziyâriiler", *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/International Journal of Historical Researches*. Mart/March 2017. 2/ 1. 139-151.
- Makdisî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed (1361). *Ahsenü't-Tekâsim fi Marifetü'l-Ekâlim*. Çev. Alinakî Monzevî, Tahran: Şirket-i Müellifan ve Müterciman-ı İran.
- Minorsky, Viladimir (2008). *Hudûdü'l-Âlem Mine'l-Meşrik İle'l-Magrib*, Çev. Abdullah Duman, Murat Ağarı, İstanbul: Kitabevi Yay.
- Mehcurî, İsmail (1380). *Tarih-i Mâzenderân*. C. I-II. Tahran: İntişarat-ı Tus.
- Minorsky, Viladimir. "Mâzenderân". *İslam Ansiklopedisi*. C. VII.
- Müstevfî, Hamdullah (1919). *Nuzhat al-Qulub*, Çev. Guy Le Strange. Leiden.
- Nişanyan, Sevan (2010). *Sözlerin Soyağacı*. İstanbul: Everest Yay.
- Nuri, Nizamüddin (1386). "Vech-i Tesmiye-i Taberistan ve Mâzenderân". *Tahran Üniversitesi İnsani İlimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi*. C. LXXXIII. 193-201.
- Özgüdenli, Osman Gazi (2010). "Taberistan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. XXXIX. İstanbul: Diyanet Vakfı Yay. 322.
- Purgari, Salih, (1375). "Nigahi be Coğrafya-yi Tarih-i Taberistan der Kurun-u Evvel-i Hicri", *ez-Zehra Üniversitesi İnsani İlimler Araştırma ve İlim Dergisi*. C. XVII-XVIII. 33-56.
- Rabino, H. L. (1928). *Mazenderan and Astarabad*. London: Luzac.
- Rençber, Akif (2016). "Şâhruh Dönemi Mâzenderân, ve Gilân Seyidleri (1400-1422)", *History Studies International Journal of History*, 8/2. June. 69-83.
- Reşidüddin, Fazlullâh-ı Hemedânî (2013). *Câmiu't-Tevârih (İlhanlılar Kısmı)*. Çev. İsmail Aka vd. Ankara: TTK Yay.
- Rüstemi, Mustafa (1392). *Hüner-i Tabarestan*, Babilors: İntişarat-ı Müessesesi-i Amuşeş Ali-yi Marlik.
- Strange, Guy Le (1377). *Serzemîn-i Hilafet-i Şarkî*, Çev. Mahmud İrfan Tahran: Şirket-i İntişarat-ı Ulum-u Ferhengi.
- Spuler, Bertold. " Gilân", *EP*, (Fr.). II. 1137-1138.
- Samedî, Hüseyin (1372/1956). *Ketabnâme-i Derân*. Sârî: Sazman-ı Bername-i Ostan-ı Mâzenderân.
- Sâmi, Şemsettin (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm*, C. V. Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Secadî, Seyyid Muhammed Tâki (1378). *Tarih-i Coğrafya-yı Tarih-i Ramsor*, Tahran: İntişarat-ı Muin.
- Smith, John Mason (2000). "Mongol Nomadism and Middle Eastern Geography: Qishlâqs and Tümens", *The Mongol Empire & Its Legacy*. Reuven Amitai Preiss, Ed. David Morgan. Leiden. Boston. Brill.
- Wiesehöfer, Josef (2003). *Antik Pers Tarihi*. Çev. Mehmet Ali İnci. İstanbul: Telos Yay.
- Yâkubî (2002). *Ülkeler Kitabı*. Çev. Murat Ağarı, İstanbul: Kitabevi Yay.
- Yaşaroğlu, Hasan (2012). *Taberistan Zeydileri*. Gümüşhane: Afşar Matbası.
- Yazıcı, Tahsin (1996). "Gilân", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. C. XIV. İstanbul: Diyanet Vakfı Yay. 68-69.